

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПАРАДИГМИ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВЗНАВСТВІ

Л.І. Шевченко, д-р філол. наук

УКРАЇНСЬКА МОВА В АКТУАЛЬНИХ КОНТЕКСТАХ. 1. ІДЕЯ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

У статті аналізуються актуальні тенденції розвитку і функціонування української мови в контексті ідей державотворення

In the following article actual leanings of development and functioning of the Ukrainian language are analysed through the idea of state creation

Статус і функціональна перспектива української національної мови в сучасному суспільстві визначаються комплексом взаємопов'язаних екстра- й інтралінгвальних факторів.

Мова *a priori* є соціальною, історичною і водночас визначається як онтологічна характеристика *homo sapiens*. Відповідно, поза соціально-історичним контекстом мова може бути представлена лише як певна абстрагована інтелектуальна субстанція. У такому разі її графічний, звуковий і семантичний образи, проаналізовані поза сферами побутування і розвитку, логічно буде розглядати лише за формалізованими характеристиками – як універсальні з комунікативного погляду символи – інформанти, позбавлені інтенцій, тобто мотивації внутрішнього розвитку.

Поза історичним контекстом, хоча і з деякою (нехай обмеженою) соціально-культурною мотивацією, знаходяться штучно створені мови (есперанто та ін.). Обмеженість їх поширення та синусоїдного типу суспільний інтерес щодо використання спричинені саме цими, позаісторичними умовами виникнення.

Коли йдеться про національні мови, зокрема, українську, визначальними екстралінгвістичними факторами існування і прогресивного розвитку в сучасному динамічному світі є політична стабільність, відкритість і демократичність суспільства, економічний і соціальний поступ, солідарність громадянського суспільства у визначенні культурних пріоритетів. Інтралінгвістичні фактори, у свою чергу, мотивують внутрішній розвиток мови як відкритої

знакової системи, що вербально репрезентує миследіяльність і життєдіяльність людини.

Сучасна українська мова відбиває загальні закономірності розвитку мов європейського ареалу, водночас виявляючи особливості у визначенні статусу мови в суспільстві, її функціонуванні й еволюційних тенденціях. Держава Україна, що виникла на розломі Радянського Союзу, абсорбувала в суспільних змінах проблеми і тенденції. Характерні для полінаціональних держав сучасного світу. Зокрема, необхідність гармонізації устремлінь до побудови сильною сучасної країни, зорієнтованої на відродження національної духовної культури, мови і традицій та відповідності політичним і правовим тенденціям культурного простору, де права особистості є визначальними.

Результати дискусій та намагань визначити напрямки реалізації мовної політики, що виникли в незалежній Україні, виявилися настільки неоднозначними, проте аргументи різних національних, соціальних, територіальних і політично стратифікованих груп українських громадян несумісними, що проблема мовного будівництва в державі Україна стала особливо актуальною і гострою.

Головний складник дискутованої проблеми – державний статус української мови, сфери її поширення, обов'язковість функціонування на всій території України (ст. 10,15 Конституції України). Опоненти наводять ряд аргументів „за” і „проти” в доведення історичної правоти й умотивованості власної позиції.

Національно-патріотичні партії, громадські об'єднання покликаються в аргументованому доведенні на право історичного успадкування традицій, культури, мови, території й інших складників, що є сутнісними вимірами держави в побудові незалежної України. Інші нації та етноси в такій моделі державного устрою отримують право громадянської, політичної та особистісної реалізації можливостей у політико-правовій системі України, як держави з відродженою культурною, історичною і ментальною ідентичністю українського народу.

Партії та об'єднані на різних національно-територіальних, національно-економічних, національно-ідеологічних та ін. засадах соціальні групи, які опонують національно-патріотичній аргументації, покликаються на Європейську хартію регіональних мов національних меншин, що декларує свободу мовної особистості як

найвищу цінність європейської цивілізації. Відповідно аргументи щодо спільної історії територіального розселення і проживання, спільного історико-культурного коріння, права на самоідентифікацію, врешті врахування чисельності громадян України, які позиціонують себе як етнічних росіян чи говорять російською мовою та ін., конкретизують позицію про необхідність конституційного статуту в Україні другої державної мови – російської.

Те, що в Україні проживають не лише українці й росіяни, а отже з аналогічною вимогою до суспільності можуть звернутися й інші нації – татари, євреї, поляки, румуни, чехи, болгари та ін. – сьогодні детально не обговорюється й не аргументується. Пропонується теза про домінуючу кількість російськомовних і другу за чисельністю – етнічну групу росіян в Україні (близько 8 млн. осіб). Здійснюються й певні кроки для практичної реалізації заявленої позиції – намагання створити своєрідні національно-культурні анклавні російськомовної комунікації (як це без достатніх юридичних підстав відбувалося в рішеннях Луганської, Харківської та інших рад). Специфічне намагання обґрунтувати мовну особливість, а отже і мовну територіальну автономію в державі Україна, є рішення Ужгородської облради про визнання не діалектної, а національної окремішності русинської мови.

Найбільш гостро названі тенденції реалізуються в періоди виборчих кампаній. Політичне, соціальне, конфесійне протистояння проходить через свідомість людини, традиції, ментальні установки та сподівання на майбутнє. Український політикум не вважає за потрібне намагатися згармонізувати духовно-світоглядні позиції всіх громадян України, або ж винести за дужки політичних дискусій мовну проблему, що має вирішуватися не на вулицях, мітингах і в партійних маніфестах, а шляхом коректної, послідовної і правової діяльності держави і забезпеченні задекларованих Конституцією України прав громадянина на особисту свободу. Зрозуміло, мовна політика держави має бути системною, позбавленою емоційності й суб'єктивізму, що лише поглиблюють цивілізаційний розлом. Зокрема і той, про який у „Зіткненні цивілізацій” пише американський політолог Самюель Хантінгтон, який, до слова, і відносить Україну до розколотої держави з різними культурами по лінії різних гілок християнства.

Реальна ситуація з мовною політикою сьогодні – це дві по суті заявлені як однозначні, а отже непримиренні позиції. З одного боку, визначена Президентом України Віктором Ющенко й партіями, які відносять себе до національно-патріотичних, позиція одної української державної мови в системі культурно-історичних пріоритетів модерної української нації. З іншого – вимога державної двомовності, відповідних конституційних змін і проведення референдуму з внесенням мовного питання до переліку обговорюваних суспільством проблем – як позиція партій, зорієнтованих на ліберальні, економічні цінності, а також лівих партій і рухів.

Складність і суперечливість культурно-історичної ситуації в українському суспільстві ускладнюється й тим, що світова традиція великих поліетнічних державних утворень має деякі спільні риси і вектори розвитку. Україна і Росія, як периферія і метрополія у спільній майже 400-літній державності (з 1640 р. – Російська імперія, з 1922 р. – Радянський Союз), продукувала особливості внутрішньодержавного культурного розвитку, властивого й іншим імперіям, – зокрема Римській чи Британській.

Метрополії створювали власний культурний контекст, за своєю суттю доцентровий. Це явище є характерним для різних об'єктивно структурованих культурних систем, складники яких об'єднуються спільними функціональними засадами, і, головне, єдиним комунікативним простором. Відтак, у Римській імперії спостерігаємо функціональну доміанту латини, в Австро-Угорщині – німецької мови, у Британській імперії – англійської, в Російській імперії – російської мови. Аналогії можна продовжувати. Природа існування національних мов в імперських утвореннях залишається однаковою – конкретний історичний час і більшою або меншою мірою культурний лібералізм домінуючої політично, а відповідно й соціально та культурно нації (як це, зокрема, було в Австро-Угорщині, де існував певний, нехай і обмежений, ліберальний підхід до можливостей культурно-мовної ідентифікації українців у здобутті початкової освіти рідною мовою, утворенні культурно-просвітницьких осередків, книговидаванні та ін., що на репрезентативному архівному матеріалі проаналізував Юрій Шевельов у відомій монографії „Українська мова в першій половині ХХ століття. (1900 – 1941). Стан і статус“¹, де лише локалізує й виокремлює частковості. Сутність залишається спільною,

універсальною: в поліструктурних за етнічним складом державних утвореннях відбувається ієрархізація етносів щодо культурно-мовного статусу: титульна нація виявляє тенденцію до поглинання (або нівелювання) ідентифікаційних характеристик національної самобутності. Питання історичної справедливості, права націй на самовизначення, національно-культурної зокрема, мовної самобутності – інші аспекти проблеми в аналізі реальної історії народів.

Це складний процес. Не завжди однозначно негативний. Історія культури знає приклади свідомого вибору народів на користь іншої мови як засобу суспільного спілкування. Як трапилося, зокрема, з фламандцями, які зробили вибір на користь нідерландської мови, ірландцями – на користь англійської (хоча мова йде в цих випадках не про відношення центр – периферія у складі імперії). Існують факти офіційної двомовності і потужної культурно-комунікативної присутності російської мови в Білорусії². Більше того, аналізуючи ситуацію пізнього слов'янського середньовіччя, Іван Франко спокійно відзначає, що друкована література цього періоду писалася „слов'яноруською мовою”. Українські автори цього часу, на думку Івана Франка, „свідомо чи несвідомо хотіли влитися в загальноросійський контекст. Більше того – вони творили його...(виділ. нами – Л.Ш.) Григорій Сковорода філософські твори писав російською мовою, свідомо звертаючись час від часу до українізмів”³.

Зрозуміло, твердження Івана Франка спирається на реальну історію культури українського народу, хоча і потребує уточнень. І щодо пізнього слов'янського середньовіччя, де староукраїнська літературна мова зберігала свої позиції в писемності, нехай і зазнаючи впливу російської мови (в такому разі маємо аналізувати комплекс причин, за яких відбувався вплив). І щодо мовотворчості Григорія Сковороди, який писав кількома мовами, в тому числі й латиною. Та й пізніша історія українського слова дає нам численні приклади того, якою складною і неоднозначною є культурна історія національної мови українців. І наскільки коректно і в контексті реальної історії культури має поціновуватися, зокрема, російська мова прози Тараса Шевченка – основоположника нової української літературної мови, чи російська мова від Івана Котляревського – зачинателя нової української літературної мови, російськомовна

творчість Миколи Костомарова, Миколи Гоголя, інших видатних українців, які складають золотий фонд нашої духовності.

Подібну ситуацію, можливо, ще більш емоційно напружену, спостерігаємо і щодо історії македонської мови, статус і функціональні можливості якої у великих державних утвореннях, неоднорідних за етнічним складом, визначався залежністю від мови титульної нації.

У дискутованому питанні актуальним сьогодні є погляд на мову як вербалізовану особливу мислєдїяльність народу. „Епоха великого оживлення і пробудження розуму серед західного і південного слов'янства” синонімізується з часом між 1820 і 1830 роками⁴. Ця тенденція визначає суспільно-політичні та культурно-мовні процеси і східного слов'янства, нехай і виявляється менш радикально. Національне відродження, ідентифікація самобутності, визначення місця в цивілізаційному рухові людства починається з величезного бажання відшукати витоки національної культури, підтвердити оригінальність погляду на світ свого народу: перш за все звідси велика закоханість у фольклор, подвижницьке збирання народних пісень, дум, прислів'їв, приказок, казок та ін., пам'яток старої писемності. Згадаймо до слова, подвижницьку наукову діяльність Івана Франка, що збирав і описував пам'ятки старої писемності, постання в цей час української фольклористики, спершу як практичної діяльності національно свідомої інтелігенції, пізніше – як наукової галузі філології, що, втім, завжди спиралася на фольклорно-експедиційну працю. Майстри слова інтерпретують народно-поетичну творчість, описують і систематизують етнографічний та історичний матеріал. ХІХ століття формує плеяду культурних діячів, світогляд яких вибудовується на тезі: національне відродження починається зі зверненості до народної мови. Національний дух, мислення, сутність національного характеру перш за все виявлені в екзистенції мови, її генетичній здатності до культурної самореалізації в колі інших мов і народів.

У цей час постають Харківська історико-філологічна школа, що на кінець ХІХ століття уславила іменами Ізмаїла Срезневського, Олександра Потебні та інших всесвітньовідомих гуманітаріїв, Київська історико-філологічна школа, започаткована науковою діяльністю першого ректора Київського університету Михайла Максимовича, на Галичині – Львівська історико-філологічна школа. З ХІХ століття і в наступний

час, незалежно від особливостей і предметності наукових зацікавлень дослідників, мова розглядається в контексті проблем пізнання „духу народу”, а отже найбільш репрезентативної форми його свідомості. Безумовно, сприяли цьому й ідеї, що активно розроблялися й дискутувалися в Європі, зокрема, пов'язані з творчістю Вільгельма фон Гумбольдта.

Інший дискутований аспект проблеми – об'єднувача функція мови, оскільки йдеться про державність, державно-мовну політику й політичну націю в її сучасному розумінні – громадян однієї держави, які реалізують особисті й суспільні права, свободи й обов'язки в одному конституційному, соціально-економічному й культурно-духовному просторі.

Українська мова в державі Україна при такому підході реально здатна виконувати об'єднувачу функцію. При цьому важливо, крім історичних устремлінь до самоідентифікації та романтичної закоханості в естетичні достоїнства української мови (пісенність, багатий фольклор, тисячолітня літературно-писемна традиція та ін.), мати політичну волю до формування суспільного консенсусу; коли йдеться про необхідність об'єднатися навколо державної мови. Зрозуміло, йдеться не тільки про прихильників двомовності й аргументативну базу для переконання (як теоретико-світоглядну, так і практичної реалізації програм на повернення в культуру України кращих зразків української писемності, розвитку функціональних можливостей української мови, коректного застосування в освіті та ін.), але й про прихильників українізації, які часто не знають, або не хочуть знати, історії української мови та її писемності.

Закцентуємо увагу тільки на одному, здавалось би, периферійному щодо основної проблематики питанні – ідеї переведення української мови на латинську графіку. Введене в дискусію щодо функціональних перспектив української мови на початку нашої незалежності, питання це насправді має досить давню історію. Відомо, що слов'янські народи сформували писемну традицію залежно від того, до якої гілки християнства вони належали – візантійського чи латинського обряду. Місіонери і великі слов'янські просвітителі Костянтин Філософ (Кирил) та його брат Мефодій створили особливий скрипт на основі македонських (найчастіше віднесених в надновій літературі до староболгарських) діалектів (вкрай гостре питання, коли йдеться про розрізнення болгарської – македонської мов та їх історичних витоків), ним же і

переклали з грецької Євангеліє. Старослов'янська мова – мова православ'я в країнах поширення цієї гілки християнства – зазнавала впливів національних мов і з часом стало можливим розрізняти її особливі форми – церковнослов'янську (старослов'янську) української редакції, російської редакції та ін. Закладений в основу прийняття християнства візантійського взірця принцип адаптації сакрального тексту до мовно-національної свідомості, дістав отже подальший розвиток. За понад тисячолітню історію православ'я в Україні цей мовно-світоглядний код значною мірою сформував українську ментальність і літературну мову. Відомо, що основні абстрактні поняття засвоєні українською мовою через старослов'янську (церковнослов'янську). Значний вплив вона справила на розвиток не тільки лексичної, фразеологічної підсистем української мови, але й на словотвір, граматичну будову мови, її стилістичний потенціал, розвиток мовних жанрів. Українське середньовіччя – це не тільки духовна й естетико-культурна зверненість до кириличних текстів, це і непримиренна боротьба українських просвітителів за слов'яно-руську ідентичність, синонімізовану з православ'ям.

Існують й особливі пояснення нашого духовного і культурного зв'язку з кириличною писемністю. Часткове, але дуже авторитетне покликання на академіка Македонської академії наук і мистецтв Петара Хр. Ілієвські, який у глаголичних і кириличних графемах прочитує символічні смисли існування православної людини і співвіднесеність із числовим представленням світу⁵.

Інша ситуація з писемністю латинського взірця. Відомо, що латиняни використали в сакральних текстах Вульгату, тобто той варіант Біблії, що майже ніколи не відтворювався національними мовами. Культурна універсальність латиномовного тексту мала свої переваги, але водночас і не зумовила потребу в адаптації сакрального тексту до національних мов.

За питанням про мову богослужбених текстів, а пізніше й національну мову та її графічну форму приховується багато і релігійних, і політичних, і соціально-культурних спроб експансії православного світу. Ще у 1823 р. Варфоломей Копітар, на той час віденський палацовий бібліотекар, звертаючись до чеського філолога Йозефа Добровського писав про латиницю як ідеал для всіх слов'ян. А вже через десять років (1833 р.) у тодішньому Лемберзі з'являється фольклористична збірка Вацлава Залеського "Piesni polskie i gyskie

ludu galicyjskiego", де народно-поетична творчість записана польському. Відповідно укладач збірки мотивує свій вибір графіки намаганням приєднання слов'янської літератури до загального потоку літератури європейської.

Пізніша аргументативна база розгортається в доведеннях: латиниця уможливить входження українських текстів до європейського культурного простору; латиниця спирається на фонетичне письмо, а отже дозволить точніше передати особливості української вимови; і навіть – латиниця дозволить українцям здобути власну писемну традицію, як це, зокрема, формулював Август Белевський – історик і видавець, який відгукнувся на вже названу збірку Вацлава Залеського рецензією, в якій стверджував, що "русский люд" для своєї мови не має поки що ні граматики, ні словника. (Зауважимо, йдеться про 1833 р. – час, коли українці були відомі в Європі потужною писемною традицією, сформованою на основі староукраїнської писемності, освітніми центрами та ін.)

Намагання "ощасливити непросвічений" народ здійснювалися з певною регулярністю і дістали назву "азбучної війни". Її перебіг – тема окремого дослідження. Так відомо, що в ті ж 30-ті рр. XIX ст. на оборону власної писемності стали "галицькі будителі" – патріотична плеяда української інтелігенції Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, які дістали ім'я в історії національної культури "Руської трійці". Розуміння того, що зміна графічної будови мови зруйнує її цілісність і самобутність, відірве від історико-культурних коренів і врешті приведе до культурної периферії, визначило позицію "Руської трійці".

Неодноразовими були і намагання різних урядових і суспільно-політичних груп замінити кириличну графіку (азбуку, абетку) на латинську, або її варіант – польську (абцадло). Так у 1859 році з'явилася брошура австрійського високопосадовця з міністерства освіти Йозефа Іречека "Über den Vorschlag, das Ruthenische mit lateinischen Schriftzeichen zu schreiben" ("Про пропозицію русинам писати латиною). Автор досить однозначно викладав позицію, згідно якої доки русини пишуть кирилицею, вони тяжитимуть до церковнослов'янщини. Відлучення від кирилиці не тільки дозволить, на думку Йозефа Іречека, розірвати зв'язки з російщиною, але й вивчити польську та німецьку мови, без яких русинам "все одно не жити". Запропонована Йозефом Іречеком реформа стала і спробою практичної реалізації переходу з азбуки на

абетцедло, як назвав таку спробу Маркіян Шашкевич в однойменній брошурі 1836 року. І тільки широкий спротив галицької інтелігенції, протестне голосування в сеймі впливових єпископа Литвиновича та Йосипа Лозинського (який на той час змінив позицію) і навіть стихійні народні протести зупинили азбучну комісію, очолювану Іречеком, що збиралася з жовтня 1859 року змусити дітей навчатися рідної мови за абетцедловими букварями.

Деякі, зовсім не повні факти до увиразнення питання про перехід української писемності на латиницю дозволяють, на нашу думку, побачити підступність винесення ніби-то дискусії на публічне обговорення в Україні. Обговорення поза історичним контекстом, поза культурним, ментально світоглядним. Провокативність ніби-то дискусії свідчить, що сьогодні українські еліти, на жаль, ще не готові виконати історичну місію щодо об'єднувчих тенденцій української державності, так потрібної народові з погляду його цивілізаційної перспективи.

Не завжди є об'єднаними у визначенні пріоритетів професійної діяльності та розуміння ролі мови в державному будівництві і філологи.

Загальновідомо: сучасний, динамічний світ акцентує увагу мовознавців як учасників і арбітрів комунікативного процесу на трьох найбільш стрімко змінних сферах застосування мови у відповідності до її функцій – повноцінному формуванні мовної норми, що зумовлює мовленнєвий стандарт і водночас лабільність сфери суспільної комунікації; забезпеченості, повноті та здатності до мовного реагування на потреби номінації – у спеціальній науковій термінології; гармонійному, системному і функціональному повноцінному забезпеченні освітньої сфери підручничковою літературою, допоміжними дидактичними текстами різних типів і жанрів, що реалізують норму, її можливості як елементу відкритої системи, пов'язані з потребою людини вербалізувати у слові мислєдіяльність.

Однак, як це не парадоксально, в середовищі української інтелігенції активно обговорюється питання двох форм літературної української мови (і двох правописних систем?); впровадження як літературних розмовно-просторічних форм (наприклад, суфіксально творених назв професій для осіб жіночої статі – в паралелі *професор* – *професорка*, *професорша*, *член* – *членкиня*, *депутат* – *депутатка* та ін., хоча *професорша* – розмовно-просторічна назва не жінки-

професора, а дружини професора та ін.); поціновування як ознаки сучасної людини жаргонного словника, що став не тільки ресурсом художньо-естетичної мотивації в літературі, але і предметом серйозного наукового аналізу. З різних поглядів аргументується теза про розвиток української мови як процесу ентропії, тобто входженні в національну мову активних розмовних форм домінуючих світових мов (передусім американського сленгу). Дискутуються і практично реалізуються зовсім різні критерії до творення українських терміносистем, у той час як наука гостро потребує забезпечення галузевими термінологічними словниками.

Важливим і позитивним, на наш погляд, є все більше спостережений і в колі науковців, і серед широкої культурної громадськості інтерес до принципів й історико-культурних засад формування мовної норми як необхідного складника мовної свідомості нації, вимір її суспільної перспективи. Мовна норма свідомим українством обґрунтовується і сприймається як взірцева форма репрезентації культурно-мовного статусу нації, що визначає сучасний комунікативний контекст України і європейські прагнення народу.

Аксіоматичним для освіченого українця є розуміння витоків нової української літературної мови, сформованої на основі середньонаддніпрянських діалектних форм і персоніфікованої з мовотворчістю Івана Котляревського і Тараса Шевченка (за прийнятим у філології визначенням відповідно зачинателя й основоположника нового періоду української літературної мови). Зреалізовані в могутній національній літературній традиції, функціонально стратифіковані й систематизовані у стилях літературної мови потребують не розхитування, а вдумливого розвитку.

Мова, поза сумнівом, є відкритою, а отже рухливою, динамічно змінною системою, що реагує на світ, соціум й еволюційні трансформації людини та її життєдіяльності. Але водночас сталість, стабільність норми є її іманентними характеристиками, які не звужують, а навпаки – активізують можливості й інтенції високорозвиненої, сильної, обробленої, "прищепленої" до цивілізації за Ле Гоффом мовної системи.

У мовознавстві є всі підстави твердити про визначальну об'єднувачу і культурну роль літературно закріпленої норми в забезпеченні цілісності, стабільності, змагальності і перспективності

української мови на всій території України, а отже і духовної єдності українського народу.

Обґрунтовуючи таку позицію, ми виходимо з розуміння і потреби долучення мовознавців до проблем, що є актуальними для сучасної України: обережного ставлення до дискусій щодо двох форм української мови, коректного перегляду правописних норм, неконструктивності спроб реалізувати як норму позалітературні мовні форми – просторіччя, вульгаризми, аргі, жаргон.

Безумовно, історико-культурний контекст побутування української мови вимагає відповідної наукової компетенції гуманітаріїв, що не завжди рівнозначна героїчним зусиллям з відстоювання раз і назавжди прийнятої еталонної форми національної мови. Суспільство, що розвивається, визначає практичну мовну діяльність в русі, природній варіативності функціонально-стильових типів мовлення, що включає необхідність глибокого аналізу взаємозалежностей екстра- й інтралінгвістичних факторів розвитку мови.

Зрозуміло також, що рух мовних форм не завжди можна розглядати як перспективний розвиток – часто це ретроспективні зміни. Тим відповідальнішим для гуманітарія є пошук позитиву, оптимальних рішень, а не деструктивні, може, інколи й неусвідомлені, зусилля. Не важливо, чим мотивується прагнення позбавити мову її опорних конструкцій – суб'єктивним досвідом, емоціями, навіть розумінням втрачених на певному етапі історичного розвитку можливостей. Інтелектуальна еволюція національної літературної мови, на наше переконання, – це прогресивні зміни в часі і просторі, що відбулися як даність, і водночас визначили можливості прогресу, присутності обробленої мови в культурному просторі сучасних народів. Національні еліти в цьому разі – це не тільки користувачі мови, її інтерпретатори – це передусім активно мисляча частина суспільства, яка вербалізує творчу діяльність, впливає на розвиток мови і несе моральну й історичну відповідальність за її інтелектуальний рівень.

Тому специфічно для українського суспільства і зовсім неконструктивною є акцентована увага частини нашої інтелігенції до вагомості внеску в національне самовизначення, самосвідомість і мовний розвиток різних регіонів національної держави, більше того, їх протиставлення (Галичина – "український П'ємонт", мовно-культурні реалії інших регіонів, відповідно, визначаються в

негативних ціннісних характеристиках). Нелінгвістичний і неперспективний контекст таких оцінок (а в ньому розглядається державотворча функція мови) є очевидним і, більш за все, визначається суб'єктивним розумінням державних пріоритетів.

Для визначення перспективи в сучасному глобалізованому світі українське суспільство, на наш погляд, має перейти від екстенсивної моделі свідомості до інтенсивної. Мовні проблеми, в такому випадку, переакцентуються з дискусії про значимість / незначимість персонального (групового, регіонального) внеску в історію літературної мови, прагненні переформатувати традицію використання норми (часто суб'єктивно-емоційну) та інші аналогічні питання – до реальних спроб об'єднати духовну енергію громадянського суспільства в сучасному світі: вдосконаленням національних термінологічних систем, функціональною вмотивованістю і динамічністю мови засобів масової інформації, присутністю національної мови в інтернет-просторі; адекватному вербальному відображенні процесів пізнання і творення українського соціуму. У такому випадку проблеми національної мови в сучасному українському суспільстві зміняться на перспективи.

¹Шевельов Юрій. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900 – 1941). Стан і статус. – К., 1987; ²Чередниченко Олександр. Про мову і переклад. – К., 2007. – С.9; ³Франко, Іван: Твори: У 50т. – К.: Т. 27. –1981. – С. 595; ⁴Там само. – С. 144; ⁵Ілієвські Петар Хр. Початки писемності у слов'ян на Балканах і в Понті (найдавніші візантійсько-слов'янські торговельні і культурні паралелі) // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. Вип. XIII. – К., 2006. – с. 3-8.

В.Й.Горобець, канд. філол. наук

**ПРОБЛЕМИ ПОХОДЖЕННЯ І РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИХ ПРАЦЯХ УНІВЕРСИТЕТУ
СВ. ВОЛОДИМИРА**

У статті з'ясовується внесок у теорію походження і розвитку української мови вітчизняних вчених на основі лекційних курсів та публікацій у виданнях Київського